

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 6 Issue 4, p. 113-129, July 2014

Mısır Vilayeti'nin İlk Belediye Teşkilatı: İskenderiye Belediyesi (1890)

*The First Municipal Organization of the Province of Egypt: The Municipality of
Alexandria (1890)*

Arş.Gör.Recep Kürekli

Hacı Bektaş Veli Üniversitesi- Nevşehir

Özet: İngiliz arşiv belgelerinden faydalanarak hazırlanan bu makale 1890 tarihinde kurulan İskenderiye Belediye'sinin ortaya çıkış süreci, kuruluşu ve I. Dünya Savaşı'na kadarki faaliyetlerini inceleyerek, Kahire'den de önce kurulan Mısır'ın ilk belediyesinin Mısır'daki diğer belediyelere model olduğunu tespit etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mısır, İskenderiye Belediyesi, Meclis el-ornato

Abstract: Relying on the British archival documents, this article examines the foundation of Alexandria municipality in 1890 and its activities until World War I. The article presents that founded before the municipality of Cairo, Alexandria municipality became a model for all other municipalities in Egypt.

Keywords: Egypt, The Municipality of Alexandria, Majlis al-ornato

Giriş

İskenderiye, antik zamanlardan beri kozmopolitliğin merkezinde bir şehir olmuştur. Bu şehir, Mısırlılar, Yunanlar, Yahudiler (İsrailoğulları) ve Romalıların birlikte yaşadığı tarihin ilk çok uluslu yerleşim yerlerinden biriydi. Aynı zamanda Ordodoks, Arian, Monofizit ve Gonostik gibi farklı Hıristiyan mezhep mensupları da bu şehirde birlikte yaşamaktaydı. İskenderiye'nin yapısı, yabancılar, girişimciler ve hatta başıboş kimseler için Akdeniz'in diğer sahilleri ile daima bağı olan bir sığınak gibiydi. Bu imparatorluk şehri, Yunanlılar¹ tarafından kurulmuş, Romalılar tarafından fethedilmiş, Araplar² ve Osmanlılar³ tarafından yönetilmiş,

¹ Milattan önce 332'te Büyük İskender tarafından kurulan şehir Akdeniz Havzasında Helen medeniyetinin ve Yahudi kültürünün en büyük merkezlerinden biri haline gelmişti. Julius Sezar tarafından M.Ö 47'de geçici olarak işgal edilen şehre daha sonra M.Ö. 30'da kalıcı olarak girilmişti. Böylece bu tarihten itibaren İskenderiye resmi olarak Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmişti. Bakınız.

http://www.credoreference.com.ezproxy.torontopubliclibrary.ca/entry/columency/alexandria_city_egypt (Erişim Tarihi: 18 Eylül 2010).

² Müslümanların ikinci halifesi Hz.Ömer döneminde, Amr ibn el-As kumandasındaki İslam ordusu 639'da Mısır'ı fethetmişti. Mısır o zamanlar, başkent İskenderiye'de ikamet eden bir valinin yönetiminde, Bizans imparatorluğu'nun bir eyaletiydi. Bakınız. Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, *Mısır Tarihi Arapların Fethinden Bugüne*, Çev: Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s.1-2.

³ Suriye'nin kuzey kısmı'nın kontrolü sorunu Osmanlılar ile Memlükler arasında uzun zamandan beri bir rekabet konusu olmuştu. 1516'da Osmanlı Sultanı I.Selim Suriye'yi ele geçirmiş ardından Memlükleri hezimet uğratarak 1517'de Mısır'ı Osmanlı Devleti'ne katmıştı. Bakınız.

<http://www.credoreference.com.ezproxy.torontopubliclibrary.ca/topic/egypt> (Erişim Tarihi: 18 Eylül 2010).

JHS

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

önce Fransızlar ardından İngilizler tarafından işgal edilmiş, neticede farklı imparatorluklar içerisinde gelişmiş bir şehirdi.⁴

1830'lardan itibaren buharlı gemilerin seyrüsefere katılımının artması neticesinde ticari malların değişimi hızlanmıştı. Neticede deniz yolu ile ticareti yapılan malların hacminde önemli miktarda artış meydana gelmişti.⁵ On dokuzuncu yüzyıl boyunca yaşanan teknolojik gelişmeler, gemilerin taşıma kapasitelerini, hızlarını ve güvenilirliğini artırmıştı. Doğu Akdeniz kıyılarında görülen gemilerdeki ve ticaretteki bu artış eğilimi 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte daha da artacaktı.⁶ Bu gelişmeler neticesinde, Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki kıyıları Avrupa'daki fabrikalar için hammadde ihtiyacını karşılayan, büyük potansiyele sahip pazarlara dönüşmüştü. Bu süreçten etkilenen şehirlerin başında, Selanik, İstanbul, İzmir, Mersin, Beyrut, Hayfa ve İskenderiye gibi liman şehirleri geliyordu.⁷

On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Mahmudiye Kanalı'nın⁸ kazılması İskenderiye'nin nüfus ve mimari gelişimine yardımcı olmuştu. Mehmet Ali Paşa'nın görevlendirdiği Fransız mühendis "Coste" bu projeyi 1820 yılında tamamlamıştı. Bu tarihten sonra bütün ticari aktiviteler İskenderiye'de yoğunlaşmaya başlamış ve bunun üzerine Mehmet Ali Paşa, İskenderiye'yi Ticaret Bakanlığı'nın merkezi yapmıştı. Mehmet Ali Paşa, "Cerisy"ye şehre yeni bir tersane tesis etme görevi tevdi etmiş, "Cerisy" de Fransız, İtalyan ve Maltalılardan oluşan bir grup Avrupalı üreticiyi, Mısırlıları çeşitli endüstri alanın da yetiştirmeleri için görevlendirmişti. Mezkûr tersane 1830 yılında tamamlanmıştı. Yapılan büyük savaş gemilerinde olduğu gibi bu tersanede yapılan gemiler için de Mısır Hükümeti tarafından kutlamalar düzenlenmekteydi. Mehmet Ali Paşa'nın Avrupalı gemilerin şehrin batı limanına⁹ girmesine izin vermesi ile şehir büyüdü ve ticari hacmi genişledi. Lüks bir şekilde yaşayan Avrupalılar şehre belli bir kalite kazandırdı. Örneğin Avrupalılar Mısır'daki eğitim hareketlerinde büyük bir paya sahip oldular.¹⁰ Saygıdeğer İslami bir gelenek olan "Rihle fi taleb el-ilm" yani ilim edinmek üzere yapılan yolculuk ile Mısırlı öğrenciler Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya'ya gidiyorlardı.¹¹ Avrupalılaştırmış okullarda okuyanlar Avrupalı düşüncelere sahip oluyorlar ve kendilerini modern yönetim birimlerinde çalışmaya hazırlıyorlardı. İslami okullar, moderniteden etkilenmiş olmalarına rağmen, İslami okullarda eğitim gören gençler temel olarak dini konuları öğreniyorlar ve kendilerini şeyh, imam, müftü ve öğretmen gibi dini

JHS
114

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

⁴ Maya Jasanoff, "Cosmopolitan: A Tale of Identity from Ottoman Alexandria", *Common Knowledge*, Volume 11, Issue 3, Fall 2005, s. 395.

⁵ Jean-Luc. Arnaud, "A. Tradition And Modernity In The Nineteenth Century. Modernization Of The Cities Of The Ottoman Empire (1800–1920)." *The City in the Islamic World*: Eds. S.K. Jayyusi, R. Holod, A. Petruccioli and A. Raymond. Brill, 2008, s. 953-954.

⁶ Ruth Kark, "The rise and decline of coastal towns in Palestine", *Ottoman Palestine 1800-1914*, Ed: Gad G. Gilbar, E.J. Brill, Leiden 1990, s. 80.

⁷ Arnaud, a.g.m., s. 953-954.

⁸ Modern İskenderiye'nin yeniden doğumu Mahmudiye Kanalı'nın yapılması ile başlamıştı. Kanal, şehre temiz içme suyu temin etmekte ve şehrin civarındaki arazileri ziraat yapılabilir hale getirmekteydi ve hepsinden önemlisi İskenderiye'yi seyrüsefer yapılabilen bir su yolu ile ülkenin içi ile bağlıyordu. Bakınız. Hassan El Saaty-Gordon K. Hirabayashi, *Industrialization in Alexandria*, Social Research Center American University at Cairo, 1959, s.30.

⁹ Doğu limanı, sığ bir liman olup evvelce sadece Hristiyanların gemilerinin girişine açıktı. Buna karşın sadece Müslümanların gemilerinin girişine izin verilen batı limanı, ana liman olarak kullanılmakta olup daha büyük gemilerin girmesine imkan tanımaktaydı. Bakınız. Shane Elizabeth Minkin, *In Life as in Death: The Port, Foreign, Charities, Hospitals and Cemeteries in Alexandria, Egypt 1865-1914*, Ph.D. Dissertation, New York University, September 2009, s.59.

¹⁰ Omar Abdel Aziz Omer, "Alexandria During the Period of the Ottoman Conquest to the End of the Reign of Ismail", *The History and Civilization of Alexandria Across the Ages*, Egypt Bibliotheca, Alexandria, Tarihsiz, s. 162.

¹¹ Donald Malcolm Reid, *Cairo University and the Making of Modern Egypt*, Cambridge University Press, 1990, s. 63.

veya yarı-dini geleneksel rollere hazırlıyorlardı. Avrupai eğitimden geçenler bürokraside daha iyi iş pozisyonları bulmaktaydılar.¹²

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Beyrut, İskenderiye gibi Doğu Akdeniz liman şehirlerine dikkate değer bir göçmen hareketi yaşanmıştı.¹³ 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de nakliye ve iletişim alanında gelişmeler yaşandı. 1854 yılında demiryolları ve telgraf hizmetleri, 1865'te devlet posta hizmetleri, 1881'de de telefon hizmetleri verilmeye başlandı. On dokuzuncu yüzyılın sonunda İskenderiye'de endüstrinin gelişmeye başlaması ile var olan nakliye ve iletişim hizmetlerine elektrikli tramvay hizmetleri ve büyük vagonların kullanılmaya başlaması da eklendi. Bu araçlar, insan gücünün, ham madde ve mamul maddelerin taşınması kolaylaştırmıştı. Kanallar üzerine yapılan köprüler nehrin doğu ve batı yakasında endüstri kuruluşlarının tesisine ve büyük vagonların fabrikalara ve depolara ulaşmasına imkân tanıdı.¹⁴

İskenderiye'nin, uluslararası ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle sahip olduğu ekonomik fırsatlar, birçok yabancı için İskenderiye'yi bir çekim merkezi haline getirmekteydi. Aynı zamanda İskenderiye'nin ekonomik durumu, benzer toplulukların işleri ve altyapı çalışmaları ile gelişmekteydi.¹⁵ 1850'lerin sonu 1860'ların başında Mısır'a doğru yaşanan yabancı akını neticesinde İskenderiye'nin yabancı topluluklarında dikkate değer bir artış yaşanmıştı. Gelen yabancıların bir kısmı Mısır'da yerleşiyor, diğer bir kısmı da kısa bir süre kaldıktan sonra ülkeyi terk ediyordu. Buna karşın İskenderiye'ye gelip uzun bir süre yaşayanlar çoğunlukta idi. 1860'ta gelen 30-40.000 ve 1860'ların sonunda gelen 50-60.000 kişinin İskenderiye'nin toplam nüfusu içindeki oranının¹⁶ üçte bir veya dörtte bir civarında olduğu hesaplanmaktaydı. Bunların birçoğunun İskenderiye'de beledi hizmetler ve şehir imkânlarının gelişmesiyle alakalı kuvvetli sosyo-ekonomik çıkarları bulunmaktaydı.¹⁷ 1860'larda ve sonrasında Mısır'ın içinden ve dışından gelen göçmen akını ile bu yeni gelenler, yerleşiklere baskın gelmişlerdi. Neticede yerel ve yabancı algılaması¹⁸ daha karışık bir hale gelmişti.¹⁹

JHS
115

*History
Studies*

Volume 6
Issue 4
July
2014

¹² Robert L. Tignor, *Modernization and British Colonial Rule in Egypt, 1882-1914*, Princeton University Press, New Jersey, 1966, s.386-387.

¹³ Arnaud, a.g.m., s. 958-964.

¹⁴ Hassan El Saaty, Gordon K. Hırabayashi, *Industrialization in Alexandria*, Social Research Center American University at Cairo, 1959, s. 42-43.

¹⁵ Minkin, a.g.t., s. 4-5.

¹⁶ 1864'te İskenderiye'deki yabancı nüfusun toplam nüfusa oranı %34 civarındaydı. 1836'dan 1917'ye kadar Mısır'daki ve İskenderiye'deki yabancı nüfusu ve İskenderiye'deki yabancı nüfusun toplam nüfus içindeki oranını muhtelif kaynaklara dayanarak gösteren detaylı tablo için bakınız. Will Hanley, *Foreignness and Localness in Alexandria (1880-1914)*, An Unpublished Ph.D. Dissertation, The Princeton University, April 2007, s. 273-274.

¹⁷ Gabriel Baer, "The Beginnings of Municipal Government in Egypt", *Middle Eastern Studies*, Vol. 4, No. 2 (Jan., 1968), s. 120.

¹⁸ Yerel kavramı, genellikle Mısır doğumlu Müslümanlar için kullanılmakla beraber, yabancı kavramı da genel olarak, Mısır ya da Osmanlı milletinin dışında bir millete tabi olanları ifade etmekteydi. Yabancı kavramı sıklıkla Avrupalı kavramı yerine de kullanılmaktaydı. Yerli Müslümanlar, Fransız, İtalyan ya da herhangi bir Avrupalı devletin koruması altında bulunabilmekteydi. Bununla birlikte nüfus sayım departmanının 1913'te yaptığı sayımda Yahudiler, Suriyeli ve Ermeni Hıristiyanlar, Mısır milletinin yerel inançları arasında sayılmaktaydı. Fakat Müslüman olmayanlar cenaze işlemlerinde yabancılar gibi değerlendirilmekteydi. Yahudiler, Ermeniler ve Suriyeli Hıristiyanlar yerli, diğerleri yabancı değerlendirilmekle beraber Avrupalı Hıristiyanların yanına gömülmektedirler. Türk Müslümanlar ise yerli Müslümanlarla birlikte gömülmekteydi. Yunanlılar, nesillerdir Mısır'da doğmakta, Atina'yı bilmemekteydiler ve ana dilleri de Arapçaydı. İskenderiye'deki yerli ve yabancı kavramları arasındaki bu belirsizlik devam etmekte olup, tartışılan bir konu olarak önümüzde durmaktadır. İskenderiye'de Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar birlikte ve etkileşim içinde yaşamakta olup bu ayrı topluluklar İskenderiye'nin bütünleşmiş unsurlarıydı. Bakınız. Minkin, a.g.t., s. 5-7 and 32.

¹⁹ Minkin, a.g.t., s. 12.

Tablo: 1882/1897/1907/1917 Yıllarında İskenderiye'nin Nüfus ve Oranları.²⁰

Yıl/Oran	1882	%	1897	%	1907	%	1917	%
İskenderiye'nin Nüfusu	231.396	100	319.766	100	322.246	100	444.617	100
Yunan	18.688	8.1	15.182	4.7	24.602	7.4	25.393	5.7
İtalyan	11.579	5.0	11.743	3.7	15.916	4.8	17.860	4.0
Fransız	8.215	3.6	5.221	1.6	4.304	1.3	8.556	1.9
İngiliz	3.552	1.5	8.301	2.6	8.190	2.5	10.656	2.4
Diğer Milletler	7.659	3.3	5.671	1.8	6.356	1.9	22.257	5.0
Toplam Yabancı Nüfus	9.693	21.5	46.118	14.4	59.368	17.9	84.722	19.1
Yerleşik Mısırlı	171.854	74.3	254.358	79.5	245.136	73.8	321.367	72.3
Bedevi	503	0.2	4.984	1.6	714	0.2	2.503	0.6
Osmanlı	5.169	2.2	14.306	4.5	21.827	6.6	28.912	6.5
Sudanlı	4.367	1.9	-	-	5.201	1.6	7.130	1.6
Toplam Yerel Nüfus	181.893	78.6	273.648	85.6	245.850	74	359.912	80.9

JHS
116

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

Tablodaki verilere bakılacak olursa, belirtilen tarihlerde İskenderiye'nin çokuluslu bir yapıda olduğu görülmektedir. İskenderiye'de ikamet eden yabancı topluluklar arasında en kalabalık olanlar Yunanlılar ve İtalyanlardı. Belirtilen tarihlerde bu iki topluluk oran olarak 1897'deki Yunan nüfusundaki 3.506 kişilik azalma istisna olmak üzere her iki topluluğun nüfus miktarı istikrarlı bir artış göstermişti. İskenderiye'deki diğer kalabalık yabancı

²⁰ Hanley, a.g.t., s. 282.

topluluklar ise Fransız ve İngilizlerdi. Fransızların hem nüfus hem de miktar olarak bir düşüş eğilimi gösterdiği fakat 1917 tarihinde yani I. Dünya Savaşının sonuna doğru tekrar 1882'deki nüfus miktarına ulaştığı ve hatta bu değeri 342 kişi geçtiği görülmektedir. İngilizler ise özellikle 1882'de Mısır'ı işgal ettikten sonra sayılarını büyük ölçüde artırmışlardı. Aynı şekilde Mısır'ın yerel halkı olan yerleşik Mısırlıların nüfus miktarı 1882'de 171.854 iken 1917'de 321.367'ye, Osmanlı vatandaşlarının sayısı da 1882'de 5.169 iken 1917'de 28.912'ye yükselmişti. Bedeviler yani göçebe Arap kabilelerinin sayısı hakkında verilen bilgilerin dikkate değer bir şekilde dalgalanması ve verilerin tutarsızlığı bu rakamların güvenilir olmadığını düşündürmektedir. Bu nedenle Bedevi kabilelerin bir kısmının muhtemelen yerleşik Mısırlı nüfusa dâhil edildiği veya hiç sayılmadığı düşünülebilir. Sonuç olarak 1882'de İskenderiye'de yaşayan yabancı nüfus toplamı 49.693 iken 1917'de bu değer 84.722'ye yükselmiş, diğer taraftan Mısır'ın yerli halkı 1882'de 181.893 kişi iken, bu değer 1917'de 359.912'ye yükselmişti.

19. yüzyılın başında Mısır kendisini ekonomik, sosyal ve yönetim yapısı olarak dönüştüren görece olarak hızlı bir döneme girmişti. Bununla birlikte Mısır'daki değişim doğal bir şekilde, aşamalı olarak gerçekleşmedi. Bir kısım otokratların bireysel inisiyatifleri ile isteksiz bir topluma batı medeniyetinin bir takım yönlerini benimseterek bazı reformları uygulamaları sonucunda bu değişim gerçekleşiyordu.²¹ Modern Mısır'ın kurucusu Mehmet Ali Paşa'dan İskenderiye Belediyesi'nin kurulduğu Hidiv Tevfik dönemine kadar İskenderiye için yapılanları kısaca özetleyecek olursak:

Mehmet Ali Paşa, İskenderiye'de önce bir genel valinin yönetimi altında bir divan kurmuştu. Fakat kısa bir süre sonra muhafaza ya da valilik tesis edilecekti. Bununla birlikte yeni bir yönetim ihtiyacı devam etmekteydi.²² Mehmet Ali Paşa bu ihtiyacı karşılamak için "Alexandria Royal Administration" denilen yönetim idaresini kurdu. Ardından 1834 yılında Sağlık Konseyini tesis etti ki üyelerin çoğu Avrupalılardan oluşmaktaydı. Avrupalı konsolosluklara kendi hükümetleri tarafından paraları ödendiği müddetçe kendi işlerini organize etme ve yönetmek için izin verilmesi ile eski şehrin gelişmesi sağlandı. Mezarlıklar, şehrin duvarlarının²³ dışarısına taşındı, "Manşiya" meydanının planı yapıldı. Bu dönemde şehir "Gümrük" ve "Manşiya" denilen iki kısma ayrılmıştı. Yüzyılın ortasına gelindiğinde şehir iki yönde genişlemeye başladı. Bunlardan biri kuzeye "Ras El-Tin"²⁴ ve "el-Enfoşi" ye doğru, diğeri ise güneye şehrin ticari kalbinin olduğu "el-Horreya Avenue" denilen Hürriyet Caddesi'ne doğru uzanmaktaydı. Yabancılara ait birçok bina buradaydı.²⁵ İskenderiye'nin

²¹ Nadav Safran, *Egypt in Search of Political Community*, Harvard University Press, Oxford University Press, London, 1961, s. 26.

²² Michael J. Reimer, *Social Change in Alexandria Egypt 1807-1882*, An Unpublished Dissertation, Georgetown University, Washington, D.C, March 16, 1989, s. 100.

²³ Şehrin duvarları çok eski bir tarihte değil 1811 yılında Mehmet Ali Paşa döneminde Fransızların şehri tekrar işgal etmesi korkusu ile şehir kuvvetlendirmek amacıyla yapılmaya başlanmıştı. Şehir duvarları halkın su ihtiyacını karşıladığı sarnıçları çevreliyordu ve dört tane kapısı bulunmaktaydı. Suların içinde bazı antik döneme ait anıtlar, iki manastır, bir sinagog, bahçe duvarları içinde temelde hurma ağaçları olan bir grup ev, kulübe bulunmaktaydı. Bakınız. E.W. Lane, *The Englishwomen in Egypt: Letters from Cairo*, Vol. I Charles Knight and Co., London 1844, s. 31-33. Bununla birlikte şehrin surları antik surlar üzerine kurulmuş gibi gözükmekteydi. Bakınız. Miss Emma Roberts, *Notes An Overland Journey through France and Egypt, Bombay*, WM. H. Allen & Co, London 1841, s. 252.

²⁴ İskenderiye'deki Ras-el-Tin sarayı, uzun zaman önce anakara ile birleşen antik "Pharos" adasında bulunmaktaydı. Saray, doğu ve batı yönünde ilerleyen uzun, dar bir binalardan oluşmakta olup merkezi koridorlar tarafından bölünmekteydi. Sarayın kuzey pencereleri altında palmye ve akasya ağaçları ile gölgelenen güzel bahçeler bulunmaktaydı. Bakınız. Alfred J. Butler, *Court Life in Egypt*, Chapman and Hall Limited, London 1887, s. 121-122.

²⁵ Omer, a.g.m., s. 163.

JHS
117

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

doğu tarafında büyük ölçüde, Avrupalılar ve üst sınıfa mensup yerliler, şehrin batı tarafında ise yerliler ve alt sınıfa mensup yabancılar yaşamaktaydı.²⁶ İskenderiye'nin Avrupa bölgesi, iyi ışıklandırılmış ve birçok gösterişli konuta sahip bir bölge idi. Bu bölgeye çok fazla sermaye yatırılmıştı.²⁷ I. Abbas dönemi boyunca (1848-1854), Avrupalılar şehrin gelişiminde önemli bir role sahip olamadılar. Çünkü I. Abbas, Avrupalı güçlerin etkisini azaltmak için bir politika takip ediyordu. Bununla birlikte Padişah ile mücadelesinden dolayı İngiltere'ye karşı dostane davranmaktaydı. Bu dönemde İngiliz mühendis "Stephenson" tarafından İskenderiye ve "Kafir El-Zayat" arasında bir demiryolu inşa edilmişti. Bu demiryolu²⁸ İskenderiye'nin yeniden canlanmasında ve itibar kazanmasında büyük bir etkiye sahip oldu. Said Paşa iktidarında (1854-1863) ise İskenderiye tekrar özel bir öneme sahip oldu. Said Paşa bu dönemde Avrupalı toplulukların ve gayrı-müslim mezheplerin okul açmasını siyaseten ve maddi olarak desteklemişti. Yine bu dönemde "Tribunaux de Commerce" adı verilen ticari mahkemeler 1861 yılında tanınmıştı. Karma Mahkemeler de ticari kanunun gelişmesi nedeniyle tesis edilmişlerdi. İsmail Paşa döneminde (1863-1879) İskenderiye deniz faaliyetlerine ve ekonomik aktivitelere yoğunlaştı ve sosyal anlamda bir gelişmeye şahit olundu. Bu gelişmelerde Avrupalılar seçkin bir yere sahip oldular ve Avrupalı sayısında ve ticari faaliyetlerinde çeşitlenmeler oldu. Bu değişikliklere mimari, tekstil, halk meydanlarının düzenlenmesi, park, bahçe, çeşme, heykel vs. düzenlemeleri, tiyatro gösterileri ve müzik konserleri için tiyatro binalarının tesisi, gazetelerin çıkarılması, şehirle ilgili ilmi çalışmalar örnek gösterilebilir. Kısaca İsmail Paşa döneminde İskenderiye modern bir şehre dönüştü ve nüfusu 1878 yılında 43.000 yabancı ile 200.000'e ulaşmıştı. İsmail Paşa'nın para bağışları ve yabancılara arazi verilmesi ile gösterişli köşklerin, park ve bahçelerin olduğu "Raml Suburb" denilen banliyö ortaya çıktı. Tevfik Paşa döneminde (1879-1893) ülke İngiliz işgaline (1882) sahne oldu. Bu durum İskenderiye'deki ayrıcalıklı Avrupalılar ile Mısırlılar arasında bir karmaşaya sebep oldu. İngilizler 1890 yılında şehrin işlerini yürütmek üzere İskenderiye Şehir Konseyi'ni "Belediye Meclisi'ni" tesis ettiler. Mısırlılara ek olarak yabancılardan oluşan bu konsey, şehrin genişletilmesi için bir plan hazırladı. Şehirdeki yabancı sayısı 46.000'e yükselmişti. Bir başka ifade ile şehrin toplam nüfusunun % 14,5'i yabancılardan oluşuyordu. Yunanlılar en kalabalık topluluk olup onları, İtalyanlar, İngilizler, Fransızlar ve Avusturyalılar takip etmekteydi. 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde de yabancıların sayısı artmaya devam etti fakat daha sonra yaşam standartlarının gelişmesi neticesinde sağlık şartlarındaki²⁹ gelişmeler ile Mısırlı nüfusunun kademeli bir şekilde çoğalmasında neticesinde yabancı nüfus oranı olarak bir azalma içine girdi.³⁰

İskenderiye'de Belediyeciliğin Tarihi Gelişimi

Mısır'ın ilk beledi örgütü sayılabilecek "Conseil de l'Ornato" ya da "Commission mixte permanente de l'Ornato" veya Arapça resmi ifadesiyle "Majlis al-ornato" 29 Eylül 1834

²⁶ Elbert E. Farman, *Egypt and Its Betrayal*, The Grafton Press, New York 1908, s. 303.

²⁷ John L. Stoddard, *Egypt*, Belford, Middlebrook & Company, Chicago (1897), s. 13.

²⁸ Mısır'da 1850'lere kadar herhangi bir demiryolu hattı bulunmamaktaydı. Fakat Birinci Dünya Savaşı'na gelinceye kadar 2.614 km devletin kontrolünde olan demiryolu hattı mevcut olacaktı. Bu hatlar Kahire ile Aşağı Mısır'ın temel şehirleri olan İskenderiye, Damanhur, Mahalla, Benha, Zagazig, Mansura, Tanta ve Raşid'i birleştiriyordu. Ve ayrıca Kahire ile Yukarı Mısır ve Nil boyunca giden hat ile Sudan, Kahire ile bağlanıyordu. İngiliz işgal döneminde Aşağı ve Yukarı Mısır'daki ziraat merkezlerinin ana hatlara bağlanması için hafif demiryollarının geliştirilmesi amacıyla özel şirketlere imtiyazlar verilmişti. Bakınız. Tignor, a.g.e., s. 381.

²⁹ İskenderiye'de yerlilerin ve yabancıların sahip olduğu vakıflar tarafından çalıştırılan çok sayıda hastane ve klinik bulunmaktaydı. Bunlar arasında yabancıların sahip olduğu dört tane temel hastane bulunmaktaydı: Bunlar: "the Deaconess Hospital", "the European Hospital", "the Greek Hospital" ve "the Jewish Hospital" idi. Bakınız. Minkin, a.g.t., s. 191-192.

³⁰ Omer, a.g.m., s. 160-164.

JHS
118

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

tarihinde İskenderiye’de kurulmuştu.³¹ Oluşturulan bu komisyon, belediyelelikle ilgili birçok faaliyeti yerine getirmekte olup³² şehrin gelişmesi ve yeni binalar inşa edilmesini kontrol etmek ve düzenlemek için kurulmuştu.³³ Şehrin kamu hizmet standartlarının yükseltilmesinden sorumlu olan İskenderiye Belediyesi’nin kuruluşunda pamuk tacirlerinin girişimleri etkili olmuştur. Bu tacirler, 1869 yılında bir komisyon oluşturmuşlar, pamuk ve tahıl pazarının konuşlandığı “Mina el-Bassal” ve “Mina el-Şarkiyye” caddelerine yol döşenmesi amacıyla kendi istekleri ile vergi ödemişlerdi. Aynı yıl merkezi hükümet de birçok önemli gelişmeyi gerçekleştirecek olan bir geçici belediye kurmuştu. O tarihten itibaren İskenderiye’nin modern tarzda planlanması kademeli olarak gelişmeye başladı.³⁴ Bu ihracatçı tacirlerden oluşan geçici belediye komisyonu, İskenderiye için hayati öneme sahip ticari arterlere yollar yaptırdı.³⁵ Şunu da belirtmek gerekir ki ihracatçı tacirlerin yolları geliştirmek amacıyla kendi komitelerini kurmadan önce, Hidiv Hükümeti, 1850’ler ve 1860’larda Osmanlı Hükümeti tarafından yayımlanan belediyelelikle ilgili düzenlemeleri yerine getirmek için İskenderiye’de genişletilmiş meclisi ve eski Meclis el-Tanzim’den daha geniş yetkileri ile tam teşekküllü bir belediye tesis etmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştu. Fakat fazladan imtiyazlar isteyen, kapitülasyonların sağladığı kolaylıklardan hoşlanan Avrupa konsoloslukları bu girişimlere karşı çıkmıştı. Bu konsolosluklar yerel vergilerden muaftı ve yerel mahkemeler tarafından da yargılanamıyordu.³⁶ İskenderiye’deki Avrupa konsolosları, belediyelelikle ilgili yapılması düşünülen reformları sahip oldukları bu ayrıcalıklar için bir tehdit olarak algılamışlardı. Konsololar, İskenderiye’de toplam nüfusun üçte birinden daha az olan yabancıların, Belediye Meclisinde yeterince temsil edileceğinin herhangi bir garantisi olmamasından da çekinmekteydi. Bu sebeplerle, konsolosluk yetkilileri İskenderiye’de belediye kurulmasına rıza göstermemekteydi.³⁷

1879’da oluşturulan bir komite belediyelelik faaliyetlerini devralmıştı. Yeni geçici belediye meclisi 29 üyeden oluşmakta olup bunların 14’ü Mısır Hükümeti tarafından atanmaktaydı. Kalan 15 kişinin dokuzu ihracatçılar, üçü ithalatçılar ve üçü de genel ticari faaliyetlerle uğraşanlar arasından seçilmekteydi.³⁸ Bununla birlikte 13 Mart 1886 tarihinde ihracatçılar genel meclisi, şehrin gelişmesi için bugüne kadar çok fazla fedakârlıkta bulduklarını fakat hükümetin bundan sonra şehrin geliştirilmesi için gerekli şeylerin yapılmasında ihracatçılar, ithalatçılar ve mülk sahipleri arasında eşit bir yük dağılımı yapılmasının zamanı geldiği sonucuna ulaşmışlardı. Bu nedenle 20 Aralık 1886 tarihinde Mısır Hükümeti tarafından yeni bir komite oluşturuldu. Bu komitede ihracatçı temsilcilere ek olarak üçer tane ithalatçılardan, üçer tane de mülk sahiplerinden altısı Mısırlı hükümet tarafından atanmıştı.³⁹ Arabî ayaklanması⁴⁰, yönetimin doğasını ve İskenderiye içindeki topluluklar ve

³¹ Baer, a.g.m., s. 119.

³² Minkin, a.g.t., s. 15.

³³ Arnaud, a.g.m., s. 958.

³⁴ El Saaty, a.g.e., s. 18.

³⁵ Reimer, a.g.t., s. 274.

³⁶ Michael J. Reimer, “Urban Government and Administration in Egypt 1805-1914”, *Welt des Islams*, 1999, Vol. 39 Issue 3, s. 310.

³⁷ Steven Rosenthal, “Urban Elites and the Foundation of Municipalities in Alexandria and Istanbul”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 16, No. 2, Special Issue on Modern Egypt: Studies in Politics and Society (May, 1980), s. 125.

³⁸ Minkin, a.g.t., s. 15.

³⁹ Baer, a.g.m., s. 127-128.

⁴⁰ Avrupalıların ülkedeki artan denetimine karşı halkın duyduğu düşmanlık duygularını betimlemek üzere “Mısır Mısırlıdır” sloganıyla ülkede yavaş yavaş bir hareket gelişmişti. Kontrol kaybindan dolayı hükümeti ve omurgasız hükümdarlarını suçuyorlardı. Muhalefet, Hidivle sarayın önünde hesaplaşmaya giren Arabi ve yandaşlarının çevresinde topladı. “Halk adına” konuşan ve çevreleri askerleriyle kuşatılmış albaylar anayasa, kabine değişikliği ve ordunun asker sayısının 1840’ta Londra Antlaşması’nda belirlendiği gibi 18.000’e çıkarılmasını talep etmişlerdi. 1882’de İngilizler Mısır’ı işgal ettikleri zaman asıl amaçlarının Hidiv’in isyancılar tarafından sarsılan

konsoloslukların rollerini değiştirmişti. İngiliz işgalinden birkaç sene sonra İskenderiye'deki işadamları İskenderiye Belediyesi'ni tesis etmek için toplanmışlardı. Böylece hükümet tarafından atanan yöneticiler ve komite üyeleri tarafından şehrin yönetildiği verimsiz sistem değiştirilmek istenmişti.⁴¹

İskenderiye'de bazı yerleşimciler, Mısır'daki yabancı devletlerin temsilciliklerine İskenderiye'de bir belediye tesis edilmesi için bir tasarı sunmuşlardı.⁴² İskenderiye'de ikamet eden Danimarka başkonsolosu "M.Dumreicher", saygıdeğer yerlilerin Belediye Meclisinde Avrupalıların çoğunlukta olmasını tercih edeceklerini ifade etmekteydi. Bununla beraber İngiltere başkonsolosu "Sir E. Baring" de İskenderiye'deki Avrupalıların, Mecliste Avrupalı bir çoğunluk garanti edilmedikçe bir belediyenin tesis edilmesini tercih etmeyeceklerini belirtmişti.⁴³ Halkın kayıtsızlığını ortadan kaldırıp, sağlıklı bir yerel kamuoyu ve ilgi oluşturacak ve ülkenin hükümetine ve gelişmesine büyük yardımı olacağı gerekçesiyle Mısır'daki İngiliz yetkililer de Mısır'ın bütün büyük şehirlerinde belediyeler, liberal bir temelde yerel yerinden yönetim esasına göre oluşturulmalı düşüncesine sahiplerdi.⁴⁴ Bu bağlamda İngiltere'nin Mısır başkonsolosu "Sir E. Baring", Nubar Paşa⁴⁵ ile konuştuğunu onu İskenderiye'de bir belediye kurulması lehinde istekli bulunduğunu ifade etmekteydi.⁴⁶

İskenderiye'de kurulması düşünülen belediye ile ilgili iki farklı tartışma konusu bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi Nubar Paşa'nın görüşü olup şu şekildedeydi: Nubar Paşa, Mısır Hükümeti'nin belediye başkanını ataması gerektiğini ve buna ek olarak uygulamada İskenderiye Valisi'ni de ataması gerektiğini ifade etmekteydi. Bazı başkonsoloslar başkanın, meclis üyeleri tarafından seçilmesini arzulamakta, bazıları hükümet tarafından atanmasını uygun bulmakla beraber idari memurların özellikle valinin hükümet tarafından atanmasını istememekteydiler. Fakat "Sir E.Baring", bu konuda Nubar Paşa'nın görüşlerine tamamen katıldığını ifade etmekteydi. İkinci tartışma konusu ise, Hükümet tarafından atanacak üyelerin oranı ve Belediye Meclisinde ne kadar Avrupalı ne kadar yerli unsurun olacağı meselesiydi.⁴⁷ Nubar Paşa, başkanın yanında 12 üye atamayı ve böylece hükümetin adaylarının mecliste daima çoğunlukta olacağını hesaplamakta, Avrupalı ya da yerli üye atamakta özgür olmayı arzulamakta ve hükümetin başında olduğu müddetçe bir miktar Avrupalı üye atayacağını ifade etmekte ve bu atamaların kendi takdirinde olması gerektiğini düşünmekteydi.⁴⁸

Tartışma konularına karşın hemfikir olunan konular ise şu şekildedeydi. İskenderiye Belediye Meclisi'nin kompozisyonu ile alakalı olarak öncelikle herkes meclis üyelerinin mümkün olduğunda sınırlandırılması konusunda hemfikirdi. Bir başkan ve 24 üyenin çok fazla olduğu düşünülmekteydi. İkinci olarak, hükümetin yanında etkili bir kurum oluşturulmasının

otoritesini onarmak, İngiltere'nin emperyal iletişimi açısından önemli olan Mısır'da diğer herhangi bir devletin üstünlük kurma girişimlerini engellemek için idari ve mali yapının düzenlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdi. Bakınız. Nadav Safran, *Egypt in search of Political Community*, Harvard University Press, Oxford University Press, London, 1961, s. 53.

⁴¹ Minkin, a.g.t., s. 14-15.

⁴² FO (Foreign Office) 881/5555, No: 62, s. 44 (The Marquis of Salisbury to Sir E. Baring, Foreign Office, October 14, 1887).

⁴³ FO 881/5621, No: 78, s. 89 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, February 25, 1888).

⁴⁴ FO 407/61, No: Inclosure in No 283, s. 139 (Mr. Clifford Lloyd to Mr. Egerton, Cairo, May 11, 1884).

⁴⁵ Ermeni kökenli bir politikacı olan Nubar Nubaryan (1825-1899) genel olarak Nubar Paşa olarak bilinmektedir. Zamanının en önemli şahsiyetlerinden biri olan Nubar Paşa, dışişleri bakanlığı, başbakanlık gibi çok önemli devlet görevlerinde bulunmuştu. Bakınız. F. Robert Hunter, "Self-Image and Historical Truth: Nubar Pasha and the Making of Modern Egypt", *Middle Eastern Studies*, Vol. 23, No. 3 (Jul., 1987), s. 367-375.

⁴⁶ FO 881/5555, No: 88, s. 68 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, October 30, 1887).

⁴⁷ FO 881/5621, No: 78, s. 88 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, February 25, 1888).

⁴⁸ FO 881/5621, No: 78, s. 89 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, February 25, 1888).

JHS
120

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

teşvik edilmesi noktasında da herkes hemfikirdi. İskenderiye’de özellikle İtalyan sosyalistler gibi birçok kavgacı unsur bulunmaktaydı. En arzu edilen şey bu neviden grupların seçim dışında bırakılmalarıydı, bu nedenle seçmenler için üst düzey bir imtiyaz hakkı benimsenmesi ve bir meclis üyesi olarak daha yüksek bir imtiyaz verilmesi önerilmişti. İskenderiye’nin yerel tecrübesine sahip insanlar ile seçim için kesin nitelikler belirlenmeliydi. İskenderiye’de ikamet eden Yunan Başkonsolosu “M. Byzantios”, bu konu ile alakalı bilgi toplamakla görevlendirildi. Üçüncü olarak belediyeye herhangi bir vergi koyma yetkisi verilmemesi konusunda herkes hemfikirdi. Belediyenin işlevi tamamıyla yönetsel olmalıydı. Dördüncü olarak, meclisin faaliyet alanı dışındaki tartışma konularını engellemek için başkana geniş yetkiler verilmesi konusunda herkes hemfikirdi.⁴⁹

İskenderiye’de ikamet eden Yunan başkonsolosu “M.Byzantios” ara sıra Kahire ziyaretlerini gerçekleştiriyordu. Bu ziyaretlerinden birinde İngiliz başkonsolosunu ziyaret etmiş ve İskenderiye Belediyesi hakkında görüşmüşlerdi. Vergilerle ilgili kararnamenin bir yıl daha uzatılması ile ilgili devletlerin temsilcileriyle görüşülmüştü.⁵⁰ Yunan Hükümeti’nin, İskenderiye’deki Yunanlılar tarafından verilen vergilerle alakalı herhangi bir zorluk çıkarmayacağı düşünülmekteydi.⁵¹ İskenderiye’de bazı beledi vergilerin toplanması konusunda yetki veren Hidivlik Kararnamesinin temdidinin daha fazla ertelenmemesi için Yunan Hükümeti’nin onayı teşvik edilmişti.⁵² Yunan Hükümeti’nin bu kararnameyi kabul etmemesi durumu yerel uyumsuzluklara sebep olacaktı. Çünkü diğer devletler bütün devletlerin bu vergiyi ödemesi şartı ile kararnamenin uzatılmasına rıza göstermişlerdi. Bununla birlikte verginin toplanamaması yerleşimciler ve İskenderiye ticaretini sıkıntıya sokacaktı. Mısır hükümeti vergi toplayamadığı için çok gelir elde edemeyecek ve bu vergi gelirleri ile yaptığı sübvansiyonları artık yapamayacaktı.⁵³

İngiltere başkonsolosuna göre Yunan Hükümetin bu tavrının altındaki gerçek neden İskenderiye’deki temyiz mahkemesinde sürekli kadroda bir Yunanlı hâkimin atanması için baskı oluşturmaktı.⁵⁴ “Sir E. Baring”, “Mr. Byzantios”’a İskenderiye Temyiz Mahkemesinde kalıcı bir Yunan hâkim için, İngiliz hükümetine danışacağını söylemişti. Bu şartlar altında Yunan Hükümeti, İskenderiye’de vergilerle alakalı kararnameyi kabul edecekti.⁵⁵ Nihayet İskenderiye’de beledi vergilerinin bir yıl daha devam etmesi ile ilgili büyük güçlerin kabul ettiği kararname resmi gazete’de 31 Ocak 1889’de yayımlandı.⁵⁶

Şimdi sıra belediyenin kurulmasına gelmişti. Mısır Dışişleri Bakanı Zülfikar Paşa, İskenderiye’de bir belediye kurulması için bir öneri sunup onaylarını almak için Kahire’de bulunmak üzere büyük devletlerden temsilciler istemişti.⁵⁷ İngiliz Hükümeti, İskenderiye’de bir belediye kurulmasına rıza göstermekteydi.⁵⁸ Mısır’daki Alman başkonsolosu da bu öneriyi olumlu bakmakta ve belediyenin kurulması kabul etmekteydi.⁵⁹ Zaten bu son gelişmelerden yaklaşık bir buçuk sene evvel İskenderiye’ye bir belediye kurulmasını İngiliz Hükümeti genel olarak onaylamakta olup, İspanya, Rusya, Fransa, Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda,

⁴⁹ FO 881/5621, No: 78, s. 88 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, February 25, 1888).

⁵⁰ FO 407/87, No: 41, s.32 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, January 4, 1889).

⁵¹ FO 407/87, No: 75, s.78 (Sir E. Monson to the Marquis of Salisbury, Athens, January 29, 1889).

⁵² FO 407/88, No: 29, s.18 (the Marquis of Salisbury to Sir E. Monson, Foreign Office., January 10, 1889).

⁵³ FO 407/87, No: 41, s.33 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, January 4, 1889).

⁵⁴ FO 407/87, No: 41, s.34 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, January 4, 1889).

⁵⁵ FO 407/87, No: 72, s.76 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, January 28, 1889).

⁵⁶ FO 407/87, No: 103, s.94 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, February 1, 1889).

⁵⁷ FO 407/88, No: 110, s.112 (M. Catalani to the Marquis of Salisbury, Grosvenor Square, June 7, 1889).

⁵⁸ FO 407/88, No: 114, s.113 (The Marquis of Salisbury to M. Catalani, Foreign Office, June 13, 1889).

⁵⁹ FO 407/88, No: 129, s.126 (The Marquis of Salisbury to Sir E. Malet, Foreign Office, June 22, 1889).

JHS
121

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

İtalya, Yunanistan, Danimarka ve Brezilya'nın temsilcileri de bu öneriyi onaylamış ve onaylanması için bu öneriyi kendi hükümetlerine yollamışlardı.⁶⁰

İskenderiye Belediyesi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Mısır'ın ilk belediyesi yerel olarak İskenderiye'de, yasal olarak sorumlu⁶¹ ve mali olarak özerk statüde 5 Haziran 1890 tarihinde Hidivlik Kararnamesi ile kuruldu.⁶² İskenderiye Belediyesi şimdi kesin bir şekilde tesis edilmiş oldu. Kararname'de seçilmiş üyeler arasında 3'ten fazla üyenin aynı milletten olamayacağı şart koşulmuştu. Fakat bu seçilmiş üyelerin büyük çoğunluğu görünüşte farklı milletlerden olmasına rağmen gerçekte ya Yunan ya da Levantin orijinliydi. Bu durum 700 seçici⁶³ üyenin haricinde 250 üyenin Yunan kolonisinden olmasından dolayı bazı adaylar lehine oybirliği oluşturuyordu ve böylece onların seçilmelerini etkiliyordu. Geriye kalan seçmenlerin oyları aralarında belli bir anlaşma olmadığı ve farklı adaylar üzerinde dağıldığı için kalanların sayıları sonuç üzerinde etkili olamamıştı. İki yılın sonunda üyelerin yarısının emekli olması gerekecekti. Bu gerçekleştiği zaman İskenderiye Belediye'sinin Yunan kolonisinin eline geçmesinin engelleneceği umulmaktaydı. Mısır Hükümetinin, Belediye'nin faaliyetleri üzerinde ciddi bir kontrol yetkisine sahip olması bu şartlar altında çok büyük bir fırsattı.⁶⁴ Bununla birlikte yabancı güçlerin rızası ile kurulan belediyenin kuruluşuna katılan 15 Avrupa devletinin rızası olmadan belediyenin bünyesinde değişiklik yapmak mümkün olmadığından, belediye kuruluşundan sonra çok az bir değişiklik yaşamıştı.⁶⁵ Belediye meclisi, neredeyse eşit oranda hükümet tarafından atanmış üyeler ve İskenderiye'de ikamet eden Avrupalı ve yerli vergi mükellefleri arasından seçilerek oluşmaktaydı.⁶⁶ Daha detaylı bir şekilde ifade edecek olursak yeni Belediye Meclisi, İskenderiye Valisi, Karma Temyiz Mahkemesi Başsavcısı, Gümrük Genel Müdürü, Yerli Mahkemedeği Başsavcı, Sağlık Hizmetleri'nin en üst düzey memuru ve İskenderiye'deki Bayındırlık Departmanında görevli en üst düzey mühendisten oluşan altı resmi üye, hükümet tarafından atanmış sekiz üye, 75 £.E⁶⁷ kira bedelini aşan bir evde ikamet eden yirmi beş yaş üzeri erkekler tarafında seçilen altı üye, ihracatçılar tarafından seçilen üç üye, ithalatçılar tarafından seçilen üç üye ve İskenderiye'de gayri menkul sahipleri tarafından seçilen iki üyeden oluşmaktaydı.⁶⁸ Bununla birlikte bu yirmi sekiz üyenin on dördünün resmi olarak görevlendirilmiş veya hükümet tarafından atanmış üyelerden oluşması sıklıkla eleştirilen bir konu olmuştu.⁶⁹ Buna karşın bu deneyimin yerel yerinden yönetimde bir başarıyı ortaya koyması beklenmekteydi.⁷⁰

⁶⁰ FO 881/5621, No: 73, s.66 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, February 23, 1888).

⁶¹ İskenderiye Belediyesi, Yerli Mahkemelerin yargısal denetimi altına alınmıştı. Bakınız. FO 881/7510, No: 29, s. 48 (Viscount Cromer to the Marques of Salisbury, Cairo, February 20, 1900).

⁶² Reimer, a.g.m, s. 292.

⁶³ 1912'ye gelindiğinde yaklaşık 400.000 civarında bir nüfusa sahip olan İskenderiye'de oy hakkına sahip 2.173 genel seçmene ek olarak, 489 ihracatçı ve ithalatçı ve 702 gayri menkul sahibinden toplamda 3.364 seçmen bulunmaktaydı. Bakınız. Baer, a.g.m., s. 135.

⁶⁴ FO 881/5951, No:95, pp: 111 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, March 22, 1890).

⁶⁵ W. H. McLean, "Local Government and Town Development in Egypt", *The Town Planning Review*, Vol 7, No.2 (April, 1917), s. 87.

⁶⁶ FO 407/106 No:64, s.80 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, March 29, 1891).

⁶⁷ Mısır para birimi, Mısır Poundu olarak ifade edilmekte ve "£.E" sembolü ile gösterilmektedir. Para, ağırlık, ölçü birimlerinin denkliği ile ilgili detaylı bilgi için bakınız. *Egypt Diplomatic and Consular Reports*, No:4726, Annual Series, Report for the year 1910 on the Trade and Commerce of the Consular District of Alexandria, London : Printed For His Majesty's Stationary Office By Harrison and Sons, St. Martin's Lane, W.C, 1911, s. 6.

⁶⁸ Baer, a.g.m., s. 130-131.

⁶⁹ Baer, a.g.m., s. 135.

⁷⁰ FO 407/106 No: 64 s.80 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury,Cairo, March 29,1891).

JHS
122

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

Belediye Meclisinin başlıca sorumlulukları kanununun 2. bölüm 15 numaralı maddesinde şu şekilde sıralanmıştı. Meclis, öncelikle şehir bütçesinin ve mahalli kurların belirlenmesi ve toplanması, her nevi belediye gelirlerinin yönetimi, caddeler, meydanlar, köprüler, parklar ve halk bahçelerinin bakımı, açılması ve kapanması, toplu taşıma tarifelerinin, yük hayvanlarına binilmesi veya bu hayvanlara yüklenen yükler ya da bu hayvanların araba çekmeleri ile ilgili düzenlemeler, yolların planlanması ve yapılması yani genel olarak su, aydınlatma, yol yapımı, temizlik, halk pazarları, mezarlıklar, mezbahalar, dikimevleri, tiyatrolar, hamamlar, şehrin gelişmesi, güzelleşmesi için yapılan şeyler, su pompaları ve yangın söndürme ile ilgili alınan tedbirler, fakirlere yardım ve düşkün evlerinin, hastanelerin, ilkokulların ve diğer yardım kuruluşlarının inşası, halk sağlığı için karantina uygulamaları, hükümetin talepleri temelinde yapılan yasalar ve düzenlemeler gibi şehirle ilgi her şeyin duyurulması ve uygulanması belediye meclisinin sorumluluğundaydı.⁷¹

Bahsedilen belediye faaliyetlerini dört temel kategoride özetleyebiliriz:⁷²

- 1- Her tür trafik, nakliye sisteminin planlaması, inşası ve bakımı,
- 2- Halk sağlığı için evlere su temin edilmesi, drenaj ve lağım sisteminin inşası ve bakımı ile atıkların temizlenmesi gibi sağlık hizmetlerinin yönetimi,
- 3- Toplumun ihtiyaç sahibi sınıflarına yardım edilmesi,
- 4- Özel binalar yapmak veya bunları yıkmak yani şehrin altyapısı ile ilgili bakım ve geliştirme faaliyetleri yapmak suretiyle şehrin görkemini ve yaşam standardını artırmaktı.

İskenderiye Belediyesi bazı durumlarda sınırlı bir otoriteye sahipti. Örneğin yolcuların giriş ve çıkışında geniş yetkilere sahip Uluslararası Deniz Sağlığı ve Karantina İdaresinin⁷³ kararlarının ötesine geçecek yetkisi yoktu. Yine benzer bir şekilde Polis teşkilatı⁷⁴ sadece merkezi hükümete karşı sorumlu olup, belediye hiçbir şekilde polis teşkilatının operasyonlarına müdahil olamazdı. Bununla birlikte belediye ve hükümet arasındaki ilişkilerle ilgili kanun bünyesinde bazı belirsizlikler de bulunmaktaydı. Atanmış vali yani muhafız belediye meclisine başkanlık edecek ve uygulama alanında geniş yetkilere sahip olarak meclis toplantılarını düzenleyecek, bütçe-kredi müzakerelerini yürütecek, projelendirilmiş bütçeyi İçişleri Bakanlığı'na sunacaktı.⁷⁵ Belediye ile Meclis el-Tanzim karşılaştırıldığında halkın refahının artırılmasında, ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlarda ve hayırsever kuruluşların desteklenmesi⁷⁶ konusunda belediye daha geniş yetkilere sahipti.⁷⁷ Meclis el-Tanzim sadece,

⁷¹ Reimer, a.g.m., s. 292.

⁷² Reimer, a.g.m., s. 293.

⁷³ İskenderiye'ye gelen gemilerin, kargoların ve yolcuların denetlendiği ve temizlendiği karantina teşkilatında Avrupalı ve yerli görevliler istihdam edilmekteydi. Yolcular, bütün hastalık vakaları ve muhtemel salgınlardan temizlenmesine kadar karantina hastanesi ve karantina bölgesindeki hücrelerde tutulmaktaydı. Bakınız. Minkin, a.g.t., s. 81-85.

⁷⁴ Sahil güvenlik, liman ve denizfenerleri idareleri ile ilgili bir düzenleme yapıldı buna göre limana varan bütün gemiler polis ve karantina formalitelerinin tamamlanmasına kadar dış limanda demir atacaktı. Polis, mümkün olan en kısa zamanda bütün yolcu ve mürettebat için tam bir araştırma yapmak için limana gelen bütün gemilere bakacaktı. Bütün şüpheli durumlar polis teşkilatındaki pasaport ofisine yönlendirilecekti. Soruşturmayı geçen yolculara iniş bileti verilecekti. Kimsenin bu iniş bileti olmaksızın sahile inmesine izin verilmeyecekti. Hiçbir geminin, güverteye çıkması için yazılı izin olmaksızın ilerlemesine bile izin verilmeyecekti. Sahil güvenlik, gelen gemilere polis memurlarının ziyareti ve bu gemilere iç limana girme izni verilene kadar bu gemilerin güvenliğini sağlayacaktı. Limanlar ve Denizfenerler idaresi ise tespit edilen bütün gemileri hemen liman polisi ve pasaport ofisine bildirecekti. Bakınız. FO 141/463/6 (Administration of the Port of Alexandria, Alexandria City Police, Commandant's Office, Alexandria, 29th August, 1914).

⁷⁵ Reimer, a.g.m., s. 293.

⁷⁶ İskenderiye ve Kahire, hayırsever faaliyetlerin yoğunlaştığı yerlerdi. Sadece İskenderiye'de İngiliz, Alman, Ermeni, Avusturya-Macaristan, Yunan, İtalyan ve İsviçre topluluklarının hayır organizasyonları bulunmaktaydı.

JHS
123

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

yolların, caddelerin, kaldırımların genişliği, yüksekliği, binaların önündeki kemerli yapıların genişliği vb. konuların düzenlenmesi ve geliştirilmesinden sorumluydu.⁷⁸

Belediye kurulduğu sırada İskenderiye açık ara Mısır'ın en gelişmiş şehriydi ve kendine yönetim prensiplerinin uygulanmasına girişildi. İlk başta bu girişimin erken ve tehlikeli olduğu yönünde düşünceler olmasına rağmen bu girişim olumlu sonuçlar verdi ve bu dönemde birçok gelişme yaşandı. Fakat bütün deneyimler göstermiştir ki İskenderiye Belediyesi gibi kendi kendini yöneten yerel birimler, aşırı harcama sorununu çözmek durumdaydı. Bu nedenle Hükümet, belediyenin faaliyetleri üzerinde yeterli derecede mali kontrolünü ciddi para sıkıntısı çekilmesini önlemek için sürdürmeliydi. Sadece mali açıdan yapılan bu sınırlama her şeye karışmaktan daha tercih edilir bir durumdu.⁷⁹

Mülk sahipleri ile Belediye Meclisi arasında kiraları yüksek tutma konusunda bir anlaşma olsun veya olmasın bu grupların iç içe geçmiş çıkarları olduğu şüphesiz bir vakıydı. Mülk sahipleri seçimler konusunda ayrıcalıklı bir konumda olması dolayısıyla devlet kurumunun yapısı gereği çıkar çatışmasının olmaması fiilen imkânsızdı. Yunan ve Levanten mülk sahipleri belki de en nüfuzlu olanlardı. Fakat mülk sahipleri arasında önemli Mısırlı aileler de bulunmaktaydı.⁸⁰ İskenderiye, dikkate değer miktardaki yabancı nüfusu ile Mısır'daki diğer yerleşim yerlerinden daha fazla yerel olarak yerinden yönetime sahip bir şehirdi. Bununla birlikte Avrupalılar ve yerlilerin iç içe geçmişliği belediye üzerinde bazı sıkıntıların çıkmasına da neden olmaktaydı.⁸¹ 1890 yılında çıkarılan bir kanun konsolosların, konsolosluk memurlarının ve çalışanlarının yerel seçim sürecine katılmalarını yasaklamıştı. Konsoloslukların, belediye seçimlerinin dışında bırakılması hem şehrin büyüdüğünün hem de özellikle burjuva sınıfının ortaya çıkmış olduğunun bir yansımasıydı.⁸² Fakat özellikle Arapça yayımlanan yerel basında Belediye Meclisi, etkileyici başarılarından ziyade sert bir şekilde eleştirilmekteydi. En ısrarlı eleştiri, "el-İttihad el-Mısri" gazetesi tarafından, Belediye Meclisinin önceliklerini yerine getirmemesi yönünde yapılmaktaydı. Nitekim 1891'de Belediye yaklaşık bir yılını doldurduğu zaman, Bu gazete belediyeyi, İskenderiye'nin yerli halkının yaşadığı yerleri- ki bu yerlerden temsilciler mecliste bulunmuyordu-ihmal etmekle suçladı. Gazete, Avrupa kültürüne ve eğlenceye yapılan harcamaların özellikle incitici olduğunu ifade etmekte ve Belediye Meclisinin şehrin popüler bölgelerinin geliştirilmesi konusunda ihmalkâr davranmakla suçlanamayacağını alaycı bir üslupla dile getirmekteydi.⁸³

Bu yorumların aksine kuruluşundan iki sene sonra İskenderiye'de belediye oldukça iyi çalışmalar yapmış ve şehre giriş gelirlerinin tamamı Belediye Komisyonunun kullanımına verilmişti. Yapılan düzenlemede Mısır Hükümeti bu ödeneğin belli bir kısmının sıhhi düzenlemeler için kullanılmasını da şart koşmaktaydı. Bu nedenle İskenderiye'de düzgün bir

Bunların en eskisi 1863'te kurulan "the Swiss Benevolent Society" idi. En yenisi ise 1904'te kurulan "the Armenian" idi. Dini hayır kurumları "Evangelical Ladies", "Armenian Catholic", "Roman Catholic" ve "Jewish", "Maronite", Syrian Orthodox" ve "Syrian Catholic" topluluklarının hayır kurumları idi. Maltalılar da eğitim üzerine odaklanan bir cemiyet kurmuşlardı aynı şekilde Yahudiler de "the Society for Learning Torah" ve " the Free Jewish Society for the Study of Arts and Trades" isimli iki eğitim derneği kurmuşlardı. Bunlara ilaveten "Franciscan" ve "Lazarite" yetimhaneleri de bu hayır kurumları arasındaydı. Bakınız. Minkin, a.g.t., s. 127-128.

⁷⁷ Reimer, a.g.m., s. 308.

⁷⁸ W. H. McLean, "Local Government and Town Development in Egypt", *The Town Planning Review*, Vol. 7, No.2 (April, 1917), s. 95.

⁷⁹ FO 407/163, No: 4, s. 60-61 (The Earl of Cromer to the Marquess of Lansdowne, Cairo, February 26, 1904).

⁸⁰ Reimer, a.g.m., s. 300.

⁸¹ Sir Alfred Milner, *England in Egypt*, Edward Arnold Publisher to the India Office, London 1902, s. 312.

⁸² Reimer, a.g.m., s. 307.

⁸³ Reimer, a.g.m., s. 298.

JHS
124

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

drenaj sistemi tesis edilmesi için gerekli önlemler alınacaktı.⁸⁴ Çünkü İskenderiye’de drenaj sistemi tatmin edici olmaktan çok uzaktı. Yeni bir drenaj projesi hazırlanmıştı fakat iki üst düzey uzman, biri Bombay’dan “Mr. James” diğer ise Süveyş Kanalı Şirketinin danışman mühendisi “M. Quelleneç”, bu projenin tamamıyla kullanışsız olduğunu açıklamıştı. Yani drenaj konusu Belediye Meclisi tarafından daha dikkatli bir şekilde ele alınmayı hak eden bir sorun olarak varlığını korumuştur.⁸⁵

1895’te yayımlanan bir rapora göre belediye komisyonu ilk beş yılda bir mezbaha, bir müze, bir halk kütüphanesi, bir buharla dezenfeksiyon tesisi, bir ambulans servisi, bir ıslahevi⁸⁶ ve bir laboratuvar inşa ettirmişti. Diğer projelerden bazıları ise ahırlar, şehre giriş istasyonları, halk tuvaletleri, çöp yığınları için alan tahsisleri, şehir aydınlatmasının⁸⁷ geliştirilmesi, yangın hortumlarının⁸⁸ tesis edilmesi ve yol tanzim çalışmaları olarak sayılabilir.⁸⁹ Çalışan teknik elemanlar üzerinde yeterli denetim sağlanamamasından dolayı İçişleri Bakanlığı, su⁹⁰, elektrik tesisatlarının döşenmesi gibi önemli yapı işlerinin tasarlanması ve inşasını üstlenmekte ve şehir planlarının hazırlanmasına yardım etmekteydi. Bu işleri gerçekleştirebilmek için belediye’nin gelirleri Mısır Hükümeti tarafından tahsis edilen belirlenmiş bir ödenek, evlerden alınan emlak vergisi; mezbahalar, yolların kullanımdan, su ve ışık tesisatlarından gelen yerel vergiler ve gönüllü vergilerden oluşmaktaydı.⁹¹ Daha geniş bir şekilde ifade edecek olursak İskenderiye Belediyesi toplum üzerine vergi koyma yetkisine sahipti ve Belediyenin fiyat, lisans bedeli belirlediği her nevi kurum-kuruluş ve aktiviteler 1890 kanununda sıralanmıştı. Buna yollar ve yolların tanzim edilmesi, kanalizasyon işleri, pullar, düzenli ve geçici pazarlar, ambarlar, cenaze ve mezarlık işleri, özel ve kamu taşıtları, caddelerin temizlenmesi, sulama, oteller ve kulüpler, eşyalı daireler, kafeler, tavernalar, kabareler, gece kulüpleri, tiyatrolar, oyun evleri, tramvaylar, otobüsler, at arabaları ile yük hayvanlarının kiralanması ile ilgili vergiler de dâhildi. Kanun bundan başka gelir kaynaklarını ve belediye bütçesinin olağan harcamalarını da belirlemekteydi. İthalat ve ihracat üzerine konulan ek vergiler ile mülk sahipleri ve kiracılar üzerine konan vergilerden çok miktarda gelir temin edilmekteydi.⁹²

JHS
125

*History
Studies*

Volume 6
Issue 4
July
2014

⁸⁴ FO 407/113, No: 118, pp: 77 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, February 9, 1892).

⁸⁵ FO 407/161, No: 7, s. 41 (The Earl of Cromer to the Marguess of Lnasdowne, Cairo, February 26, 1903).

⁸⁶ Aşırı kalabalık vilayet hapisanelerinin rahatlatılması için yeni adımlar atılması gerekmektedir. Kahire, İskenderiye ve Zagazig gibi şehirlerde ayrı ayrı orantılı hücrelere bölünmüş merkezi hapisaneler yapılmalıydı. Davası ertelenen tutuklular, davası temyizde olan tutuklular gibi farklı kategorilerdeki tutuklular hep bir arada tutulmaktaydı. Bakınız. FO 407/113, No: 118 s. 73 (Sir E. Baring to the Marquis of Salisbury, Cairo, February 9, 1892).

⁸⁷ Küçük yerleşim yerlerinde sokakların aydınlatılması genellikle yağ lambaları ile sağlanmaktaydı. Biraz daha büyük şehirlerde sokaklar elektrikli ışıklandırılmalar ile aydınlatılmaktaydı. Daha önemli, büyük şehirler ise kendi elektrikli aydınlatma istasyonlarına sahipti. Böylece özel tüketicilere de ışık ve enerji temin edilmekteydi. Bakınız. McLean, a.g.m., s. 96- 97.

⁸⁸ “Minet-el Bassal” ve “Gabbary” ‘deki pamuk depolarının olduğu yerlerde yangın tehlikesine karşı yeni yangın muslukları yapılmıştı. İngiltere’deki “The British Library” de bulunan diplomatik ve konsolosluk raporlarında Mısır’la ilgili detaylı bilgilere ulaşılabilmektedir. Bakınız. *Egypt Diplomatic and Consular Reports*, No: 4726, Annual Series, Report for the year 1910 on the Trade and Commerce of the Consular District of Alexandria, London : Printed For His Majesty’s Stationary Office By Harrison and Sons, St. Martin’s Lane, W.C, 1911, s. 17.

⁸⁹ Reimer, a.g.m., s. 296.

⁹⁰ İskenderiye’ye su temin edilmesi için “Water Company” ile bir imtiyaz anlaşması imzalandı, buna göre yeni bir filtre sistemi inşa edilecekti. Son ve en gelişmiş otomatik tarzdaki bu kuruluş ile günlük 36.000 ton taze su temin edilebilecekti. Ayrıca bu sistem gelecekte şehrin artan ihtiyacını karşılayacak bir şekilde genişletilebilecek şekilde inşa edilecekti. Bakınız. FO 407/163, No: 4, s. 60 (The Earl of Cromer to the Marquess of Lansdowne, Cairo, February 26, 1904).

⁹¹ McLean, a.g.m., s. 90-91.

⁹² Reimer, a.g.m., s. 294-295.

1899 yılı için İskenderiye, geniş bulvarları, tiyatroları, kulüpleri ve Avrupa'da gelişen bir şehrin iyi veya kötü diğer birçok özelliklerine sahip olup caddeleri birçok Avrupa şehriden daha iyi bir şekilde döşenmişti. Bu yolların gelişmesinde ihracatçı tacirlerin her bir balya pamuk için ve her bir çuval tahıl veya şeker için az bir miktar bedeli belediyeye ödemeyi kabul etmeleri etkili olmuştu. Kısa bir süre içinde toplanan miktar, işlek caddelere taş döşenmesi için kalanı ile de bir itfaiye teknesi alınması ve diğer küçük işlerin yapılması için yeterli olmuştu. Yani bütün bu işler insanlardan vergi alınmaksızın gerçekleştirilmiş oluyordu.⁹³

Drenaj kanallarından yararlanan arazilerin değerlerinde büyük bir artış yaşandı. İskenderiye'nin drenaj işlerini yapmak üzere tanınmış İtalyan bir firma ile anlaşma yapıldı. 1901'de denizden başlayarak büyük bir arazinin ıslah edilmesi için yeni bir rıhtım duvarının yapımına başlanması umulmuştu. Bu duvarın arkasında ana toplama kanalizasyonu çalıştırılacaktı. Bu işlerin tamamı İskenderiye Belediyesinin kontrolü altında gerçekleşecekti.⁹⁴ Nüfus artışı ve büyüme neticesinde hükümete bağlı bölgesel yönetim merkezleri ve kasabalarda bulunan mahkeme, komisyon, okul, hastane ve diğer kurum ve kuruluşlarda çalışan kadroların yetersizliğini gidermek için belediye meclisi, merkezi hükümetin çeşitli birimlerinden resmen birçok eleman talep etmişti. Yeni zenginleşen yerli kasaba halkının bayındırlık işlerini ve diğer hizmetleri alabilmesi için belediyeler bu tür işleri gerçekleştirebilecek otoriteye sahip komisyonlar kurmak istemişlerdi. Şehir altyapısında reform yapılmasının yararı konusundaki bilinç asrın ilk on yılında (1900-1910) çok hızlı bir şekilde gelişmişti. Yerleşim yerlerindeki tanzim komisyonlarında kullanılacak yerel vergiler ve bu komisyonlara yapılacak tahsis Bayındırlık Bakanlığı tarafından onaylanmaktaydı.⁹⁵

Nakliye imkânları, hinterlant bölgedeki yiyecek ve ham maddelerin İskenderiye'de toplamasına imkân sağladı. Kamu hizmetleri ve nakliye vasıtaları⁹⁶, fabrikaların büyümesini ve kırsal işçilerin merkeze göçünü kolaylaştırmıştı. İskenderiye'nin belediyecilik sayesinde gelişmeye başlaması neticesinde ticari aktivitelerin ve milli endüstrinin gelişmesi ile Kahire ve İskenderiye arasında zaten işlek olan Delta yolundaki trafik daha da işlek hale gelmişti.⁹⁷

Karşılaşılan problemler neticesinde kasabaların çoğunda belediyelerin "Yerel Muhtelit Komisyonlar" şeklinde yeniden oluşturulmasını gerekli kılmıştı. "Muhtelit" denmesinin sebebi yerleşik yabancı nüfusun temsilcilerinin de İskenderiye olduğu gibi bu mecliste bulunması dolayısıyla idi. İskenderiye modeli diğer kasabaların yönetici ve ticari elitlerine benzer bir kuruluş tesis etme noktasında ilham vermişti. Bu yeni tür belediye yönetimi görünüşe göre çok daha etkiliydi.⁹⁸ 1914'e gelindiğinde Mansura(1896), el-Feyyum(1902), Tanta ve Zagazig (1905), Damanhur ve Beni Suveyf(1906), el-Mahalle el-Kübra(1910), Port Said, Helvan, Minya, Mit Ghamr, Kafr el-Zayyat ve Zifta gibi on üç şehirde "Yerel Muhtelit Komisyonlar" kurulmuştu.⁹⁹

⁹³ Frederic Courtland Penfield, *Present-Day Egypt*, The Century Co., New York 1899, s. 86.

⁹⁴ FO 881/7737, No: Inclosure in No.9, s.38 (Report by Viscount Cromer on the Progress made in the various Administrative Departments of the Egyptian Government during the year 1900).

⁹⁵ Reimer, a.g.m., s. 317.

⁹⁶ İskenderiye limanı içinde büyük filoların kullanabileceği büyük bir manevra alanı bulunmaktaydı. Böylece büyük tonajlı gemiler limana giriş yapabilmekteydi. İskenderiye'den, Kahire, Port Said, Süveyş ve Yukarı Mısır'a kadar uzanan bir demiryolu ağı bulunmaktaydı. Yine aynı şekilde telgraf kabloları ile de Avrupa, Asya ya da Amerika'dan Afrika'nın merkezine ticari ve askeri telgraflar çekilebilmekteydi. Bakınız. Stoddard, a.g.e., s. 13.

⁹⁷ El Saaty, a.g.e., s.36.

⁹⁸ Reimer, a.g.m., s. 301-302.

⁹⁹ Baer, a.g.m., s. 133.

JHS
126

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

Sonuç

1834'te Mehmet Ali Paşa tarafından İskenderiye'de kurulan "the Commissione di Ornate" 'nin kurulmasından 5 Haziran 1890'da İskenderiye Belediyesi'nin Hidivlik Kararnamesi ile kurulmasına kadar İskenderiye'de belediyecilik bağlamında çok önemli gelişmeler yaşanmıştı. İlk etapta İskenderiye'deki yabancı devlet temsilcileri sahip oldukları imtiyazları kaybedecekleri korkusu ile İskenderiye'de bir belediye kurulması fikrine karşı çıkmışlardı. Tarihi süreç içerisinde, Mehmet Ali Paşa ve ardılların katkıları, Osmanlı reformistlerinin çabaları, büyük buharlı gemilerin kullanılmaya başlaması, gemilerin tonajlarının artması, sanayileşmiş Avrupalı devletlerin "Doğu"yu hammadde kaynağı ve pazar olarak algılaması ve özellikle 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması Doğu Akdeniz limanlarının ve uluslararası ticaretin canlanmasını sağlamıştı. İskenderiye'nin artan nüfus ve ticari faaliyet gereksinimlerini karşılayabilmek için beledi faaliyetlerin planlı bir şekilde yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Bu zorunluluk nedeniyle Avrupalı devletler İskenderiye'de muhtelit bir meclisi olan, mali açıdan özerk ve yasal olarak sorumlu bir belediye organizasyonunun kurulmasına rıza göstermişlerdi.

19. yüzyıldan 1914 yılına kadar şehir coğrafyası ve yönetimi büyük ölçüde değişmişti. Bu süreçte Kahire, her ne kadar Mısır'ın resmi başkenti olsa da İskenderiye ticari başkent olarak yerinden yönetimin benimsendiği belediyecilik alanında yapılan reformlar neticesinde daha önceden görülmemiş bir hızla gelişti. Şüphesiz ki Kahire ve İskenderiye arasındaki bu fark, Kahire'nin niçin 1949 yılına kadar herhangi bir belediye teşekkül ettirmeksizin bir tanzim meclisi ile hizmetlerini sürdürdüğü ve İskenderiye'nin niçin Mısır'ın diğer bütün yerleşim yerleri için model olacak bir belediye teşkil ettirdiğini açıklayan ana sebeplerden biri olarak değerlendirilebilir.

İskenderiye Belediyesi, ilk etapta siyasi ve ekonomik açıdan yerli halka nispetle daha güçlü olan azınlıkların çıkarlarını önceleyen bir idari birim olmuş olsa da kuruluş kanunda belirtilen sorumluluklarını yerine getirmek ve şehrin altyapı sorunlarını çözmek için gayret göstermişti. Bu gayretler neticesinde İskenderiye, şehircilik açısından daha iyi bir noktaya taşınmıştır.

Bibliyografya

1. Arşiv Kaynakları

1.1. The National Archives, Londra

FO (Foreign Office) 141/463, No: 6.

FO 407/61, No: Inclosure in No 283.

FO 407/87, No: 41.

FO 407/87, No: 72*.

FO 407/87, No: 75.

FO 407/87, No: 103.

FO 407/88, No: 29.

FO 407/88, No: 110.

FO 407/88, No: 114.

JHS
127

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 4
July
2014*

- FO 407/88, No: 129.
FO 407/106 No: 64.
FO 407/113 No: 118.
FO 407/161, No: 7.
FO 407/163, No: 4.
FO 881/5555, No: 62.
FO 881/5555, No: 88.
FO 881/5621, No: 73.
FO 881/5621, No: 78.
FO 881/5951, No: 95.
FO 881/7510, No: 29.
FO 881/7737, No: Inclosure in No 9.

1.2. The British Library, Londra

Egypt Diplomatic and Consular Reports, No:4726, Annual Series, Report for the year 1910 on the Trade and Commerce of the Consular District of Alexandria, London : Printed For His Majesty's Stationary Office By Harrison and Sons, St. Martin's Lane, W.C, 1911.

2. Tetkik Eser ve Makaleler

ARNAUD, Jean-Luc., "A. Tradition And Modernity In The Nineteenth Century. Modernization Of The Cities Of The Ottoman Empire (1800–1920)." *The City in the Islamic World*.. Eds. S.K. Jayyusi, R. Holod, A. Petruccioli and A. Raymond. Brill 2008, s. 953-975.

BAER, Gabriel, "The Beginnings of Municipal Government in Egypt", *Middle Eastern Studies*, Vol. 4, No. 2 (Jan., 1968), s. 118-140.

BUTLER, Alfred J., *Court Life in Egypt*, Chapman and Hall Limited, London 1887.

EL SAATY, Hassan-Gordon K. Hirabayashi, *Industrialization in Alexandria*, Social Research Center American University at Cairo, 1959.

FARMAN, Elbert E., *Egypt and Its Betrayal*, The Grafton Press, New York 1908.

HUNTER, F. Robert, "Self-Image and Historical Truth: Nubar Pasha and the Making of Modern Egypt", *Middle Eastern Studies*, Vol. 23, No. 3 (Jul., 1987), s. 363-375.

JASANOFF, Maya, "Cosmopolitan: A Tale of Identity from Ottoman Alexandria", *Common Knowledge*, Volume 11, Issue 3, Fall 2005, s. 393-409.

KARK, Ruth, "The rise and decline of coastal towns in Palestine", *Ottoman Palestine 1800-1914*, Ed: Gad G. Gilbar, E.J. Brill, Leiden 1990, s. 69-89.

LANE, E.W., *The Englishwomen in Egypt: Letters from Cairo*, Vol I, Charles Knight and Co., London 1844.

JHS
128

History
Studies

Volume 6
Issue 4
July
2014

- MARSOT, Afaf Lutfi Al-Sayyid, *Mısır Tarihi Arapların Fethinden Bugüne*, Çev: Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.
- McLEAN, W. H., “Local Government and Town Development in Egypt”, *The Town Planning Review*, Vol 7, No.2 (April, 1917), s. 83-97.
- MILNER, Sir Alfred, *England in Egypt*, Edward Arnold Publisher to the India Office, London 1902.
- OMAR, Omar Abdel Aziz, “Alexandria During the Period of the Ottoman Conquest to the End of the Reign of Ismail”, *The History and Civilization of Alexandria Across the Ages*, Egypt Bibliotheca, Alexandrina, Tarihsiz, s. 155-168.
- PENFIELD, Frederic Courtland, *Present-Day Egypt*, The Century Co., New York 1899.
- REID, Donald Malcolm, *Cairo University and the Making of Modern Egypt*, Cambridge University Press, the United Kingdom 1990.
- REIMER, Michael J., “Urban Government and Administration in Egypt 1805-1914”, *Welt des Islams*, 1999, Vol. 39 Issue 3, s. 289-318.
- ROBERTS, Miss Emma, *Notes An Overland Journey through France and Egypt, Bombay*, WM. H. Allen & Co, London 1841.
- ROSENTHAL, Steven, “Urban Elites and the Foundation of Municipalities in Alexandria and Istanbul”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 16, No. 2, Special Issue on Modern Egypt: Studies in Politics and Society (May, 1980), s. 125-133.
- SAFRAN, Nadav, *Egypt in search of Political Community*, Harvard University Press, Oxford University Press, London, 1961.
- STODDARD, John L., *Egypt*, Belford, Middlebrook & Company, Chicago (1897).
- TIGNOR, Robert L., *Modernization and British Colonial Rule in Egypt, 1882-1914*, Princeton University Press, New Jersey, 1966.

3. Tezler

- HANLEY, Will, *Foreignness and Localness in Alexandria (1880-1914)*, An Unpublished Ph.D. Dissertation, Princeton University, April 2007.
- MINKIN, Shane Elizabeth, *In Life as in Death: The Port, Foreign, Charities, Hospitals and Cemeteries in Alexandria, Egypt 1865-1914*, An Unpublished Ph.D. Dissertation, New York University, September 2009.
- REIMER, Michael J., *Social Change in Alexandria Egypt 1807-1882*, An Unpublished Dissertation, Georgetown University, Washington, D.C, March 16, 1989.

4. İnternet Siteleri

- http://www.credoreference.com.ezproxy.torontopubliclibrary.ca/entry/columency/alexandria_city_egypt (Erişim Tarihi: 18 Eylül 2010)
- <http://www.credoreference.com.ezproxy.torontopubliclibrary.ca/topic/egypt> (Erişim Tarihi: 18 Eylül 2010)

JHS
129

*History
Studies*

Volume 6
Issue 4
July
2014